

عنوان مقاله: ارزشیابی سیاست‌های کلی اصل ۴۴ در حوزه صنعت،

معادن و تجارت

فاطمه فتحی^۱ - علی جهانگیری^۲ - حبیب‌اله طاهرپور
کلانتری^۳

دریافت: ۱۳۹۴/۱۱/۲۳

پذیرش: ۱۳۹۵/۶/۵

چکیده:

اصل ۴۴ قانون اساسی، نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران را بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه‌ریزی منظم و صحیح استوار کرده است. اجرای سیاست‌ها ضروریست که با منظور نمودن اهداف آن پیگیری شود. ارزشیابی خطمشی، فرآیندی است که در آن مشخص می‌شود یک خطمشی در عمل از چه ابزارهایی استفاده کرده و درصد تحقق چه اهدافی بوده است. پژوهش حاضر که از نوع توصیفی است با بررسی مفاهیم و مدل‌های ارزشیابی خطمشی، مدلی در راستای تحقق اهداف اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ در حوزه صنعت، معادن و تجارت انتخاب کرده است. برای اجرای پژوهش، دو پرسشنامه محقق‌ساخته بین ۱۲۹ نفر به‌عنوان نمونه‌ای از جامعه آماری ستاد مرکزی وزارت صنعت، معادن و تجارت، توزیع و جمع‌آوری و جهت پاسخ به پرسش‌ها از آزمون تی استفاده گردید. نتیجه‌های حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌های پرسشنامه حاکی از آن بود که اهدافی چون سرعت بخشیدن به رشد اقتصاد ملی و گسترش مالکیت در سطح عموم مردم در حوزه مربوطه ضعیف بوده است و میزان پیامدهای اجتماعی، همچون تغییر نرخ اشتغال و تحرک و جابه‌جایی نیروی کار؛ و پیامدهای اقتصادی، همچون ایجاد شبکه‌ها و زنجیره‌های اقتصادی بزرگ و توسعه فعالیت‌های بازار بورس در وضعیت ضعیفی قرار دارند^۱.

کلیدواژه‌ها: ارزشیابی خطمشی، سیاست‌های اصل ۴۴، اثربخشی، پیامدهای اجتماعی، پیامدهای اقتصادی.

۱. کارشناس ارشد مدیریت بازرگانی، مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی (نویسنده

مستول)

f.fathi12@gmail.com

۲. استادیار گروه مدیریت

دولتی، مؤسسه عالی

آموزش و پژوهش مدیریت

و برنامه‌ریزی

a.jahangiri@imps.ac.ir

۳. استادیار گروه مدیریت

دولتی، مؤسسه عالی

آموزش و پژوهش مدیریت

و برنامه‌ریزی

habetaherk@yahoo.com

۱. مقاله حاضر، مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد با عنوان ارزشیابی سیاست‌های کلی اصل ۴۴ از منظر خبرگان و کارشناسان وزارت صنعت، معادن و تجارت به راهنمایی دکتر علی جهانگیری است.

ارزشیابی، دانش مرتبط با یک خطمشی را در پیش‌روی خطمشی‌گذاران قرار می‌دهد که در زمینه فاصله نتیجه‌های خطمشی‌های مورد انتظار و واقعی است و بدین‌سان به آن‌ها در مرحله برآورد خطمشی فرآیند خطمشی‌گذاری یاری خواهد رساند. با استفاده از ارزشیابی می‌توان علاوه بر تعیین میزان کاهش مشکلات، ارزش‌های موجود در یک خطمشی‌گذاری را همچنین نقد و بررسی کرد (قلجی، ۱۳۸۷). دستورالعمل‌های ارزشیابی سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۱ / انجمن کمک‌های توسعه‌ای^۲ از زمان پیدایش، روش گرفتن کمیسیون یا طراحی و اجرای ارزشیابی برنامه‌ها توسط آژانس‌های ارایه‌دهنده و مشتریان آن‌ها را شکل داده‌اند. این دستورالعمل‌ها بر اساس ۶ اصل اساسی هستند:

همه آژانس‌های کمک‌کننده باید سیاست ارزشیابی داشته باشند؛

ارزشیابی‌ها باید بی‌طرفانه و مستقل باشند؛

نتیجه‌های ارزشیابی باید به‌صورت گسترده نشر داده شوند؛

ارزشیابی باید استفاده شود - بازخورد به تصمیم‌گیرندگان ضروری است؛

آژانس‌های ارایه‌دهنده و دریافت‌کننده باید با ارزشیابی همکاری کنند؛

اهداف مشخص برای ارزشیابی عینی ضروری هستند (Chianca, 2008).

خطمشی عمومی؛ چیزی است که دولت‌ها جهت انجام یا عدم انجام کاری انتخاب می‌کنند. خطمشی‌های عمومی ممکن است به تنظیم رفتار، توزیع منافع یا استخراج مالیات و یا همه این موارد با هم بپردازند (Dye, 2013).

اصل ۴۴ قانون اساسی بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی استوار است و در صورتی که این اصل مطابق دیگر اصول قانون اساسی محقق شود، رشد و توسعه اقتصادی را در پی خواهد داشت. داشتن اقتصادی متمرکز و دولتی نتیجه عدم پایداری به اصل ۴۴ قانون است تا جایی که برخی معتقدند ۸۰ درصد اقتصاد کشور دولتی است. مؤید این نظریه مؤسسه مطالعاتی هریتیج^۳ است که اعلام داشته: «ایران ششمین رتبه اقتصادی دولتی را داراست» (کیان‌پور، ۱۳۸۸). در

1. The Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)
2. Development Assistance Committee (DAC)
3. Heritage Foundation

اصل، فرآیند خصوصی‌سازی تعریف جدیدی از حد و مرزهای بین شرکت‌های خصوصی و دولتی ارائه می‌دهد. مبنای منطقی خصوصی‌سازی با انتقال مالکیت بخش دولتی به بخش خصوصی مرتبط است که در نهایت به بهبود بهره‌وری و در نتیجه عملکرد مالی و عملیاتی منجر خواهد شد (Madalin, 2014). دولت‌ها برنامه‌های خصوصی‌سازی را به‌منظور بهبود کارایی اقتصادی بنگاه‌های دولتی برمی‌گزینند و امیدوارند از این طریق بازارهای ملی سهام آن‌ها توسعه یابد و با تخصیص منابع به‌صورت کارآمد، رشد و شکوفایی اقتصادی فراهم گردد. از آنجا که مالکیت بنگاه‌های دولتی در اختیار «دولت» است، هیچ ناظری به تنهایی انگیزه کافی برای کنترل مدیران آنها را ندارد. همین امر بنگاه‌های دولتی را به‌طور ذاتی ناکار می‌سازد. عدم تقارن اطلاعاتی همچنین از مدیران بنگاه‌های دولتی در برابر نظارت کارآمد حمایت می‌کند (Vickers & Yarrow, 1991). مطالعات تجربی معمولاً خصوصی‌سازی و آزادسازی را زیر چتر گسترده خطامشی بازار حرفه‌ای به‌عنوان یک کل در نظر می‌گیرند (Belloc et al., 2014).

با توجه به تدوین اصل ۴۴ قانون اساسی کشور، لازم است که پژوهش‌های بنیادی و کاربردی در زمینه میزان تحقق اهداف مورد پذیرش این قانون انجام گیرد. آنچه از پیشینه بحث خصوصی‌سازی می‌توان دریافت آن است که این سیاست در ایران همچون سایر کشورهای دنیا مورد توجه مسئولین امر قرار داشته و دارد. در نتیجه نیاز به انجام پژوهش‌هایی در زمینه هر چه بهتر محقق شدن این امر و در نتیجه بهبود هر چه بیشتر بحث خصوصی‌سازی در کشور احساس می‌گردد. اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی، به نقطه عطفی در جهت‌گیری‌های کلان اقتصاد کشور تبدیل شده است و انتظار می‌رود که با اجرای صحیح این قانون، اقتصاد متمرکز و دولت‌محور ایران به سمت اقتصادی باز، غیرمتمرکز و بازارمحور تمایل پیدا کند. این پژوهش با هدف ارزیابی سیاست‌های کلی اصل ۴۴ از حیث اثربخشی و پیامد (اجتماعی و اقتصادی)، به دنبال پاسخ‌دهی به پرسش‌های زیر برمی‌آید:

سیاست‌های کلی اصل ۴۴ از حیث پیامد (اقتصادی، اجتماعی) از نظر کارشناسان و خبرگان وزارت صنعت، معدن و تجارت تا چه حد اجرا شده است؟

سیاست‌های کلی اصل ۴۴ از حیث اثربخشی (تحقق اهداف) از نظر کارشناسان و خبرگان

وزارت صنعت، معدن و تجارت تا چه حد اجرا شده است؟

تعاریف ارزشیابی خطمشی فراوان و متفاوتند. به طور گسترده، ارزشیابی خطمشی می‌تواند به‌عنوان «یادگیری در رابطه با نتیجه‌های خطمشی عمومی» درک شود. ارزشیابی خطمشی را می‌توان به‌عنوان فعالیتی مستمر در سراسر فعالیت خطمشی‌گذاری یا به‌عنوان مرحله‌ای جدا از چرخه خطمشی پنداشت. هدف از ارزشیابی خطمشی، ارزیابی این مسئله است که آیا اهداف موردنظر خطمشی تحقق خواهد یافت و ابزار لازم جهت تحقق این اهداف به کار گرفته خواهد شد یا خیر (Matt et al., 2013). به‌نظر می‌رسد استفاده از ارزشیابی در دهه‌های اخیر در اصلاح خطمشی دارای ویژگی‌های مشترکی است. اغلب، فرآیند ارزشیابی پژوهش‌محور است. همچنین، ارزشیابی معمولاً به‌عنوان یک فرآیند سازنده طراحی شده است؛ یعنی فرآیند ارزشیابی موازی با مرحله پیاده‌سازی انجام می‌گیرد که انتظار می‌رود گزارش‌های ارزشیابی در طول فرآیند پیاده‌سازی منتشر شود که در این صورت امکان دارد اثرات منفی اصلاحات یا نتیجه‌های ناخواسته آن، زودتر از آنچه که به‌نظر می‌رسد اصلاح شود. علاوه‌براین، گزارش‌های ارزشیابی همچنین نوعاً دولتی هستند که ممکن است در مسیر اجرا توسط ذی‌نفعان مختلف مورد استفاده قرار گیرند. اگرچه، نقاط قوت این طرح از دیدگاه خطمشی این است که می‌تواند با ادعاهایی از دیدگاه پژوهش از جمله پژوهش و پژوهشگران مستقل همراه شود، اما از طریق تعامل بسیار نزدیک با مسئول اصلاحات ممکن است یک تهدید محسوب شود. علاوه‌براین، ویژگی عمومی فرآیند ارزشیابی می‌تواند متنوع باشد. در حقیقت، گزارش‌های ارزشیابی به گونه‌ای ساخته شده‌اند که می‌توانند تأثیر مجلس، کاربران و سایر ذی‌نفعان از اصلاحات مشخص شده را تقویت کنند (Sandberg et al., 2002).

هدف از ارزشیابی، تعیین ارزش برخی از روش‌ها، پروژه‌ها، فرآیند یا محصولات است. ارزشیابی‌هایی که به‌خوبی طراحی شده‌اند همچنین می‌توانند اطلاعات به‌دست آمده از نتیجه‌ها را توضیح دهند. نقشی که ارزشیابی ممکن است بازی کند بستگی به زمان، پرسش‌های خاص مطرح شده و منابع در دسترس خواهد داشت. باید هدف از ارزشیابی، در اختیار قراردادن منابع موجود و اطلاعاتی باشد که می‌تواند به تصمیم‌گیری در مراحل مختلف در طول راه، کمک کند (Blank, 1993). ارزشیابی خطمشی فعالیتی سیاسی است که توسط منافع، ارزش‌ها، باورها و هنجارهای ارزیاب تحت تأثیر قرار می‌گیرد. ارزشیابی‌های خطمشی مثبت‌گرایی^۱ که در طول دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰

حمایت می‌شد، به‌طور عمده مبتنی بر روش پژوهش کیفی هستند، از این‌رو در طی زمان، توسط روش پژوهش کیفی تکمیل شده است. امروزه بسیاری از ارزشیابی‌های خط‌مشی بر ترکیبی از روش‌های کمی و کیفی تکیه دارند (Matt et al., 2013). روش ارزشیابی عبارت از روش‌ها و شیوه‌های یک مطالعه است که ارزشیابی هدف اصلی آن است و در اغلب موارد شامل برخی حقیقت‌یابی‌های معین از طریق مشاهده می‌شود و توصیفی دقیق از جنبه‌هایی که باید ارزشیابی شوند را همچنین دربرمی‌گیرد. نظیر بیان یک هدف و مقصد، چارچوب منابع و مأخذ، معیارهای ارزشیابی و درجات و عباراتی که در ثبت داورها باید به‌کارگرفته شوند (اردبیلی، ۱۳۷۶، ۱۳). مطالعات مربوط به ارزشیابی خط‌مشی، تحت‌تأثیر خردگرایان است. دیوید ناشمیاس^۱، چهره برجسته در این رشته، ارزشیابی خط‌مشی را چنین تعریف می‌کند: «بررسی عینی، منظم و تجربی آثار جاری خط‌مشی‌ها و برنامه‌های عمومی بر گروه‌های هدف تا آنجا که به اهداف موردنظر مربوط می‌شود»، با اندکی دقت می‌توان به بنیان خردگرایانه این تعریف پی برد. در این تعریف به وضوح بیان شده است که آثار یک خط‌مشی، برای حصول به اهداف آن باید به شیوه‌ای عینی، منظم و تجربی مورد بررسی قرار گیرد. درحالی‌که در خط‌مشی‌های عمومی، اهداف معمولاً آن چنان واضح بیان نمی‌شوند که بتوان میزان تحقق آنها را تعیین کرد. امکان تحلیل عینی همچنین محدودیت دیگری است، زیرا برای تدوین معیارهای عینی که بتوان به‌وسیله آنها میزان موفقیت دولت در ارتباط با ادعاهای ذهنی و مشکلات اجتماعی را ارزیابی کرد، دشواری‌های فراوانی وجود دارد (هاولت و رامش، ۱۳۸۰، ۲۷۰).

مدل‌های ارزشیابی

در سال ۱۹۹۱، شادیش و همکارانش^۲ نشان دادند که تمام مدل‌های ارزشیابی را می‌توان بر اساس پنج جزء اصلی تعریف کرد که هر مدل ارزشیابی نیازمند پرداختن به آن است که البته در هر مورد، متفاوت است. هر کدام از این مدل‌ها همراه با برنامه‌ریزی اجتماعی، دانش، ارزش‌ها و عمل مورد استفاده قرار می‌گیرند. هدف این طبقه‌بندی، درک بهتر از اصول اساسی نظریه‌های متفاوت ارزشیابی است که به‌منظور مقایسه اصول و ویژگی‌های تعریف شده صورت می‌گیرد (Contandriopoulos & Brousselle, 2012). فاس هانسن^۳ (۲۰۰۵) به‌طور کلی بیان می‌کند که

1. David Nachmias
2. Shadish et al.
3. Foss Hansen

مدل‌های ارزشیابی به شش گروه تقسیم می‌شوند: مدل‌های نتیجه^۱، فرآیند^۲، سیستمی^۳، اقتصادی^۴، ذی‌نفعان^۵ و تئوری مبتنی بر برنامه^۶. با مطالعه پژوهش‌های انجام شده در زمینه ارزشیابی خط‌مشی می‌توان مشاهده کرد که این پژوهش‌ها، اغلب بر یک یا چند جنبه ارزشیابی متمرکز هستند که شامل فرآیند، محتوا یا نتیجه خط‌مشی عمومی می‌شوند. این رویکردها، اغلب پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی ابزارهای خط‌مشی را بررسی می‌کنند (Matt et al., 2013). پنج معیار ارزشیابی انجمن کمک‌های توسعه‌ای بر اساس این مفهوم هستند که ارزشیابی یک بررسی برای «تعیین ارتباط و برآورده‌سازی اهداف، بازدهی توسعه‌ای، کارآمدی، اثر و پایداری» تلاش‌های حمایت شده از سوی آژانس‌های کمک‌کننده است. اعضای سازمان همکاری و توسعه اقتصادی/انجمن کمک‌های توسعه‌ای این معیارها را در هدایت ارزشیابی کمک توسعه ضروری می‌دانند. در ادامه تعاریف جاری معیارهای فراهم شده در وبسایت سازمان همکاری و توسعه اقتصادی/انجمن کمک‌های توسعه‌ای ارائه شده‌اند (Chianca, 2008).

اصل ۴۴ قانون اساسی و سیاست‌های کلی آن

خلاصه سیاست‌های کلی اصل ۴۴ عبارت است از: «آزاد شدن دولت از فعالیت‌های اقتصادی غیرضروری، باز شدن راه برای حضور حقیقی سرمایه‌گذار در عرصه اقتصاد کشور، تکیه بر تعاون (شرکت‌های تعاونی) و چتر گسترده شرکت‌های تعاونی بر اقشار ضعیف مردم، پرداختن دولت به آداب و قواعد نقش حاکمیتی، سیاست‌گذاری‌های اجرایی و ایفای نقش حاکمیتی و چگونگی مصرف درآمدهای ناشی از این واگذاری در بخش‌هایی که ذکر شد و بعد، الزامات دولت در امر واگذاری» (زارع و گنجی، ۱۳۸۸، ۳۹). در سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران، ضمن تشریح سیاست‌های کلی اقتصادی به‌خصوص راجع به خصوصی‌سازی، تکالیف سنگینی برای دولت مقرر گردیده است. برای نمونه بند (الف) از سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، دولت از ورود به هر فعالیت اقتصادی جدید خارج از موارد صدر اصل ۴۴ قانون اساسی منع گردیده و همچنین دولت ملزم گردیده حداکثر تا پایان برنامه چهارم توسعه، هرگونه فعالیت جاری اقتصادی خارج از موارد صدر اصل ۴۴ قانون اساسی را به بخش‌های تعاونی، خصوصی و عمومی غیردولتی واگذار کند (پاکدامن، ۱۳۸۸، ۶۸).

1. Result Models
2. Process Model
3. System Model
4. Economic Model
5. Actor Model
6. Programme Theory Model

آنچه که تحت‌عنوان «خصوصی‌سازی» شناخته می‌شود در واقع رویکردی است که در جریان آن، یک نظام اقتصادی مبتنی بر مالکیت دولتی و عمومی به تدریج جای خود را به یک نظام مبتنی بر مالکیت خصوصی می‌دهد. لازم است در فرآیند خصوصی‌سازی و تعیین اهداف آن توسط سیاست‌گذاران اقتصادی، دقت کافی مبذول گردد. خصوصی‌سازی با ایجاد یا فراهم نمودن فضای رقابتی در سایه سیستم قیمت‌ها یعنی بازار، واحدهای اقتصادی خصوصی را ترغیب می‌کند تا عملکرد مؤثرتر و کاراتری نسبت به واحدهای دولتی داشته باشند. اصل اساسی این است که کارایی نتیجه بنیادین رقابت است (طباطبایی‌یزدی و مافی، ۱۳۸۷). بند «الف» سیاست‌های کلی بر «آزادسازی» اقتصادی تأکید دارد. بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی صرفاً در انحصار دولت و شرکت‌های دولتی است و آزاد شدن این فعالیت‌ها برای بخش خصوصی ممکن است زمینه تحرک اقتصادی را فراهم آورد. نکته در خور توجه این است که دولت حق ایجاد فعالیت‌های اقتصادی جدید خارج از موارد صدر اصل ۴۴ را ندارد و همچنین بنگاه‌ها و نهادهای عمومی غیردولتی و بخش‌های تعاونی و خصوصی مجازند در صنایع بزرگ، صنایع مادر، معادن بزرگ، بازرگانی خارجی، بانکداری، بیمه، تأمین نیرو و... مالکیت و مدیریت کنند (عباسی، ۱۳۸۸، ۵۴). آزادسازی شامل مجموعه اقداماتی به‌منظور برداشتن کنترل‌های دولتی از بازارهای مالی، کالا و خدمات، کار بخش خارجی و واگذاری آن به مکانیسم بازار است (شکیبایی و کمالی‌دهکردی، ۱۳۷۲). پژوهشگران متعددی در زمینه خصوصی‌سازی و ارزشیابی خط‌مشی از دیدگاه‌های مختلف به بررسی پرداخته‌اند که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

بسیاری از مطالعات بررسی شده نشان می‌دهند که خصوصی‌سازی، مواردی مثل عملکرد، کارایی و سودآوری شرکت‌های خصوصی‌سازی شده را افزایش می‌دهد که این مسئله باعث رشد اقتصادی می‌گردد. شرکت‌های خصوصی‌سازی شده در کشورهایی با چارچوب قانونی و حقوقی بهتر، عملکرد بهتری داشته‌اند. خصوصی‌سازی جزیی^۱ در کشورهایی با نهادهای ضعیف مثل قانون مدنی فرانسه می‌تواند مفید باشد. به‌طورکلی، خصوصی‌سازی اجازه می‌دهد که شرکت‌ها با حرکت به سمت بهبود بخش مالی به بهبود کارایی دست یابند (Marcelin & Mathur, 2015). لی و یامادا^۲ (۲۰۱۵)، در مقاله خود به بررسی انگیزه‌های دولت جهت کنترل بنگاه‌های دولتی در رابطه با موضوع خصوصی‌سازی در چین می‌پردازند. نتیجه‌های آنان نشان می‌دهد که دولت، علاوه بر کنترل شرکت‌ها در صنایع راهبردی، در مناطق جغرافیایی مشخص و آنهایی که با معاملات بخشی

1. Partial Privatization
2. Li & Yamada

مرتبط بودند، شرکت‌هایی را انتخاب و کنترل می‌کند که ارزش بالاتر و کارکنان بیشتری را در مقایسه با شرکت‌های خصوصی دارند. به‌خصوص در رابطه با دولت‌های محلی که به احتمال زیاد با محدودیت‌های بودجه‌ای سختی مواجه هستند که ممکن است سودهای شرکت‌های کنترل شده دولت جهت استخدام کارکنان بیشتر مصرف شود، پیشنهاد می‌گردد که دولت به‌طور همزمان، کارایی و اهداف سیاسی را دنبال کند. مطالعه آنان نشان می‌دهد که دولت‌های محلی، کنترل شرکت‌های کارآمدتری را که به استخدام کارکنان بیشتری می‌پردازند ترجیح می‌دهند؛ درحالی‌که دولت مرکزی، کنترل شرکت‌هایی را ترجیح می‌دهند که به استخدام کارکنان بدون توجه به کارایی آن می‌پردازند. در اینجا آنان، تأثیر تصمیم دولت بر ارزیابی‌ها و استخدام شرکت را برآورد می‌کنند و تأثیر اقتصادی بارزی را جهت حفظ اشتغال و تأثیر محدودی بر بهبود کارایی را یافتند.

هدف هوردرن^۱ (۲۰۱۳)، در مقاله‌اش تحت عنوان ارزشیابی و اجرا، بحث در رابطه با رویکردهای مختلف ارزشیابی انجام شده در مورد دو برنامه بازسازی در انگلستان و ولز بود، وی همچنین به شناسایی اینکه چطور فرضیه‌های ماهیت خطمشی و اجرای برنامه‌ها بر ارزشیابی مورد استفاده در بخش دولتی تأثیر می‌گذارد، می‌پردازد. او به این نتیجه رسید که بین دو رویکرد در ارزشیابی مورد استفاده در این دو مورد تفاوت وجود دارد که به احتمال زیاد منعکس‌کننده باورهای متضادی در رابطه با ماهیت و فرآیند اجرا است. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که فرآیند پیشرفت ارزشیابی به وضوح در برابر مجموعه‌ای از اهداف خاص در بخش محیط دولتی مشروع است که احتمالاً بی‌نتیجه خواهد بود یا حتی نتیجه‌ای معکوس خواهد داشت.

حسینی و همکاران (۱۳۹۰)، طی پژوهشی بیان می‌کنند که با ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، بعد از گذشت سه دهه از آغاز خصوصی‌سازی در دنیا و درحالی‌که توجه پژوهشگران کشورهای صنعتی و در کشورهای در حال توسعه به پیامدهای مثبت و منفی آن معطوف شده، اکنون در کشور تمایلی برای استفاده از پیشنهاد‌های آن نظریه به‌وجود آمده است. در این پژوهش تلاش شده تا با استفاده از روش‌شناسی کیو و تحلیل عاملی اکتشافی که در پی کشف ذهنیت افراد است و با بهره‌گیری از نظرات افراد، ذهنیت آنان نسبت به خصوصی‌سازی شناسایی شود. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که در جامعه مورد بررسی، هشت ذهنیت قابل شناسایی است. این هشت ذهنیت شناسایی شده در دو رویکرد اقتصادی و سیاسی قابل تحلیل است. این امر به آن مفهوم است که ذهنیت جامعه مورد بررسی بر اساس رویکرد سیاسی و اقتصادی آنها تحت تأثیر

1. Hordern

قرار می‌گیرد. بالاسوریا^۱ و همکاران (۲۰۰۸) بیان می‌دارند که چارچوب نهادی، به‌عنوان یکی از پیش‌شرط‌های لازم برای اجرای موفقیت‌آمیز اصلاحات، به دلیل فضای اجتماعی - سیاسی ناسالم حاکم بر کشور در اجرا با موفقیت همراه نبوده است. یافته‌های آنان نشان می‌دهد که باید توجهی دقیق بر شرایط اجتماعی - سیاسی خاص هر کشور در کشورهای در حال توسعه صورت گیرد و در نهایت میزان اصلاحات مشخص گردد.

گوآل و بوداک^۲ (۲۰۰۶)، به بررسی عوامل مؤثر بر خصوصی‌سازی در کشورهای در حال تغییر می‌پردازند. مطالعات تجربی در رابطه با خصوصی‌سازی، کم و حتی کمتر از تجزیه و تحلیل رسمی از خصوصی‌سازی در کشورهای در حال تغییر است. هدف دیگر این مقاله، بررسی تفاوت‌های بین خصوصی‌سازی در مقیاس بزرگ و کوچک است. آنها دریافته‌اند که مقیاس خصوصی‌سازی، پاسخ متفاوتی به عوامل مختلف می‌دهد. به‌ویژه، مقیاس‌های خصوصی‌سازی به تغییر در رفاه اقتصادی، بیکاری و تورم حساس هستند. به‌نظر می‌رسد که خصوصی‌سازی در کشورهای در حال تغییر، اندازه کشور را به جلو می‌برد نه اندازه دولت. ونتوکلیس^۳ (۲۰۰۲)، در مقاله‌اش عنوان می‌کند که بنا بر مفهوم پاسخ‌دهی، ارزشیابی در این مقاله، به‌طور طبیعی دارای یک ویژگی گذشته‌نگر است. در این مقاله، ارزشیابی به بررسی نظام‌مند گذشته‌نگر شاخص‌های معین بر تأثیرات بالقوه یک مداخله خط‌مشی عمومی اجرا شده و گذر از قضاوت در مورد اثرات سنجش، اشاره دارد.

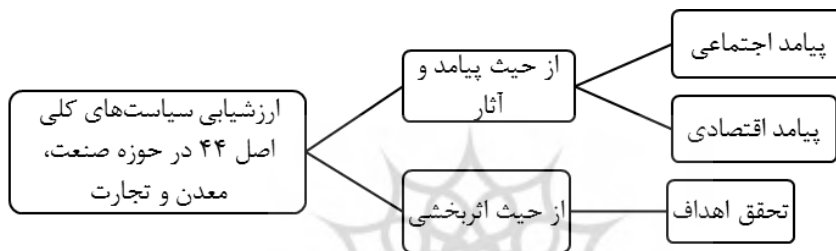
بدین‌صورت اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ در کشور به‌عنوان تحولی بنیادین در اقتصاد ملی، علاوه بر اینکه صنایع وزارت صنعت، معدن و تجارت را مستقیم تحت تأثیر قرار خواهد داد، به تبع تحولات آن همچنین به‌طور غیرمستقیم بسیاری از روندهای اقتصادی و اجتماعی تحت تأثیر قرار خواهند گرفت. تجربه کشورهای مختلف نشان‌دهنده آن است که پیامدهای واگذاری اموال و مدیریت بنگاه‌های دولتی - فارغ از شیوه‌های واگذاری - تنها به آن بنگاه محدود نخواهد شد، بلکه آثار ملی و حتی فراملی بر جای خواهد گذاشت. چرا که از یک‌سو دولت مسلط به بخش‌های مختلف اقتصادی در حال تجربه شیوه جدیدی از حکومت‌داری است که ضروریست پیوندهای اقتصادی خود با جامعه را روز به روز کمتر کند و از سوی دیگر بخش‌های اقتصادی غیردولتی باید در فضایی با حضور کمتر دولت به ادامه فعالیت و رقابت در بازار بپردازند. با در نظر گرفتن موارد فوق، همزمان با اجرای سیاست‌های خصوصی‌سازی باید شاهد ایجاد زمینه‌های تغییرات بنیادین در ساختار سیاسی، اقتصادی و اجتماعی بود. بدین منظور، پژوهش حاضر با در نظر گرفتن ستاد

1. Balasooriya
2. Goel & Budak
3. Venetoklis

کارشناسان و خبرگان وزارت صنعت، معدن و تجارت به‌عنوان مورد مطالعه درصدد است تا با توجه به اهمیت بحث خصوصی‌سازی در کشور و با بهره‌گیری از ادبیات مربوط به حوزه ارزشیابی ختمشی و خصوصی‌سازی، به این پرسش پاسخ دهد که «اهداف سیاست‌های کلی اصل ۴۴ در وزارت صنعت، معدن و تجارت تا چه حد اجرا شده‌اند؟».

چارچوب مفهومی پژوهش

پس از مرور ادبیات پژوهش به ارایه چارچوب مفهومی برای پژوهش حاضر پرداخته می‌شود. در این مدل از کار مت^۱ و همکاران (۲۰۱۳) و چیانکا^۲ (۲۰۰۸) اقتباس شده است.

شکل ۱: الگوی مفهومی پژوهش

شاخص‌های پیامدهای اجتماعی و اقتصادی به شرح جدول (۱) هستند:

جدول ۱: شاخص‌های پیامدهای اجتماعی و اقتصادی

پیامدها	شاخص‌ها	زیرشاخص‌ها	منابع استخراج شاخص‌ها
پیامدهای اجتماعی	ویژگی‌های اجتماعی	تغییر نرخ اشتغال	Glicken, 2002 Burdge, 1998
		مهاجرت و چاب‌جایی نیروی کار	Interorganizational Committee (1994) Glicken, 2002؛ (1994)؛ کمیته سازمانی Burdge, 1998
	بازسازی جامعه	جلوگیری از فرار مغزها	Interorganizational Committee (1994)
		تغییرات در کاربری زمین‌ها و کیفیت آن‌ها	Glicken, 2002 Burdge, 1998 Glicken, 2002 Burdge, 1998

1. Matt
2. Chianca

ادامه جدول ۱: شاخص‌های پیامدهای اجتماعی و اقتصادی

پیامدها	شاخص‌ها	زیر شاخص‌ها	منابع استخراج شاخص‌ها
		تغییرات در اندازه و ساختار دولت مرکزی	Interorganizational Committee (1994): Glicken, 2002 Burdge, 1998
		تغییرات در اندازه و ساختار دولت‌های محلی (استانداری‌ها)	Glicken, 2002 'nal Committee (1994) Burdge, 1998
برترین نهادی		تاکید بر برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای	Interorganizational Committee (1994): Glicken, 2002 Burdge, 1998
		تنوع صنعتی و تجاری	Interorganizational Committee (1994): Glicken, 2002 Burdge, 1998
		نابرابری اقتصادی (فاصله طبقاتی)	Glicken, 2002 Burdge, 1998
		فرصت‌های شغلی	Glicken, 2002 Burdge, 1998
تضاد بین ساکنان و تازه‌واردان		تضاد بین کارکنان بخش دولتی و خصوصی	Interorganizational Committee (1994): Glicken, 2002 Burdge, 1998
		جهت‌گیری تجاری / صنعتی جامعه	Glicken, 2002 Burdge, 1998
		توزیع قدرت و اقتدار	Interorganizational Committee (1994): Glicken, 2002 Burdge, 1998
ساختارهای سیاسی - اجتماعی		توزیع قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها در جامعه	Interorganizational Committee (1994): Glicken, 2002 Burdge, 1998
		تغییر در مکانیزم‌های نظارتی	Glicken, 2002 Burdge, 1998
		تغییر در اعمال حاکمیت و نظارت	Glicken, 2002 Burdge, 1998
		تقویت و توسعه قابلیت‌های مدیریتی	Interorganizational Committee (1994)

ادامه جدول ۱: شاخص‌های پیامدهای اجتماعی و اقتصادی

پیامدها	شاخص‌ها	زیر شاخص‌ها	منابع استخراج شاخص‌ها
پیامدهای اجتماعی	تأثیرات سطح فردی و خانوادگی	تغییر ادراکات و نگرش افراد (خوش‌بینی و بدبینی)	Interorganizational Committee (1994)
		تغییر در سطح رفاه اجتماعی	Interorganizational Committee (1994)؛ Glick, 2002 Burdge, 1998
		نگرش نسبت به این سیاست‌ها	Interorganizational Committee (1994)
		اعتماد به مجریان و دست‌اندرکاران واگذاری	Interorganizational Committee (1994)
پیامدهای اقتصادی		سطح اشتغال ملی ایجاد شبکه‌ها و زنجیره‌های اقتصادی بزرگ گسترده‌گی حوزه فعالیت بخش خصوصی درآمدهای عمومی و اقتصادی کلیه شرکت‌های جامعه درآمدهای عمومی و اقتصادی جامعه (مردم) تولید ناخالص داخلی تولید ناخالص ملی تولید ناخالص منطقه‌ای ثروت جامعه از جمله ارزش‌های دارایی‌ها سطح درآمد یا خروجی کسب و کار بهبود رفاه اقتصادی توسعه فعالیت‌های بازار بورس	Weisbrod & Weisbrod (1997)

اهداف سیاست‌های کلی اصل ۴۴ به شرح جدول (۲) هستند:

جدول ۲: شاخص‌های اثربخشی (تحقق اهداف)

شماره	اهداف اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی در بخش صنعت، معدن و تجارت
۱	سرعت بخشیدن به رشد اقتصاد ملی
۲	گسترش مالکیت در سطح عموم مردم
۳	تأمین عدالت اجتماعی
۴	ارتقاء کارایی بنگاه‌های اقتصادی در وزارت صنعت، معدن و تجارت
۵	بهره‌وری منابع مادی در بنگاه‌های اقتصادی وزارت صنعت، معدن و تجارت
۶	بهره‌وری منابع انسانی در بنگاه‌های اقتصادی وزارت صنعت، معدن و تجارت
۷	بهره‌وری فناوری در بنگاه‌های اقتصادی وزارت صنعت، معدن و تجارت
۸	افزایش رقابت‌پذیری در اقتصاد ملی
۹	افزایش سهم بخش خصوصی در اقتصاد ملی
۱۰	افزایش سهم بخش تعاونی در اقتصاد ملی
۱۱	کاهش بار مالی دولت در وزارت صنعت، معدن و تجارت
۱۲	کاهش مدیریت دولتی در تصدی فعالیت‌های اقتصادی در وزارت صنعت، معدن و تجارت
۱۳	افزایش سطح عمومی اشتغال در وزارت صنعت، معدن و تجارت
۱۴	تشویق و سوق دادن اقشار مردم به پس‌انداز
۱۵	تشویق و سوق دادن اقشار مردم به سرمایه‌گذاری در صنایع داخلی
۱۶	بهبود درآمد خانوارها
۱۷	فعالیت‌های اقتصادی جدید دولت، خارج از صدر اصل ۴۴ قانون اساسی در وزارت صنعت، معدن و تجارت
۱۸	اهتمام واگذاری سالیانه، حداقل ۲۰ درصد از فعالیت‌های اقتصادی به بخش خصوصی توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۱۹	توانمندسازی بخش‌های خصوصی جهت گسترش فعالیت‌ها توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۲۰	توانمندسازی بخش‌های تعاونی جهت گسترش فعالیت‌ها توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۲۱	توانمندسازی بخش‌های خصوصی جهت اداره بنگاه‌های اقتصادی بزرگ توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۲۲	توانمندسازی بخش‌های تعاونی جهت اداره بنگاه‌های اقتصادی بزرگ توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۲۳	جلوگیری از تخلفات در فرآیند واگذاری توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۲۴	برطرف کردن گلوگاه و یا اشکالی که در فرآیند اجرا وجود داشته توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت

ادامه جدول ۲: شاخص‌های اثربخشی (تحقق اهداف)

شماره	اهداف اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی در بخش صنعت، معدن و تجارت
۲۵	استفاده از روش‌های معتبر و سالم واگذاری با تأکید بر بورس توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۲۶	تقویت تشکیلات و واگذاری توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۲۷	برقراری جریان شفاف اطلاع‌رسانی در بورس توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۲۸	ایجاد فرصت‌های برابر برای همه توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۲۹	استفاده از مکانیزم عرصه تدریجی سهام شرکت‌های بزرگ در بورس به منظور دستیابی به قیمت پایه سهام توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۳۰	جلوگیری از سوءاستفاده دست‌اندرکاران واگذاری و تصمیم‌گیرندگان دولتی در واگذاری‌ها توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۳۱	ایجاد خودتکایی برای خانواده‌های مستضعف و محروم توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۳۲	تقویت تأمین اجتماعی توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۳۳	اختصاص ۳۰ درصد از درآمدهای حاصل از واگذاری به تعاونی‌های فراگیر ملی توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۳۴	فقرزدایی توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۳۵	ایجاد زیربناهای اقتصادی در مناطق کم‌تر توسعه‌یافته توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۳۶	اعطای تسهیلات یا وجوه اداره شده برای تقویت بنگاه‌های واگذار شده به بخش تعاون
۳۷	اعطای تسهیلات یا وجوه اداره شده برای نوسازی و بهسازی بنگاه‌های اقتصادی واگذار شده به بخش غیردولتی توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۳۸	سرمایه‌گذاری یا اعطای تسهیلات برای بخش‌های غیردولتی در مناطق کم‌تر توسعه‌یافته توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۳۹	مشارکت شرکت‌های تحت پوشش وزارت صنعت، معدن و تجارت با بخش غیردولتی تا سقف ۴۹ درصد
۴۰	توسعه مناطق کم‌تر توسعه یافته، از حیث اقتصادی در وزارت صنعت، معدن و تجارت
۴۱	تکمیل طرح‌های نیمه تمام شرکت‌های تحت پوشش وزارت صنعت، معدن و تجارت
۴۲	تداوم اعمال حاکمیت عمومی توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت پس از واگذاری از طریق سیاستگذاری و اجرای قوانین و مقررات
۴۳	جلوگیری از نفوذ و سیطره بیگانگان بر اقتصاد ملی توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت
۴۴	جلوگیری از ایجاد انحصار در حوزه صنعت، معدن و تجارت از طریق تنظیم و تصویب قوانین و مقررات و واگذاری به بخش خصوصی

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر اجرا به صورت پیمایشی و از نظر جمع‌آوری داده‌ها به صورت توصیفی است. گردآوری اطلاعات مورد نیاز برای انجام این پژوهش شامل دو بخش کتابخانه‌ای با مطالعه کتاب‌ها، مقاله‌ها، پژوهش‌ها و سایت‌های اینترنتی مرتبط اطلاعات و شناخت نظری در مورد موضوع پژوهش فراهم شد و در بخش میدانی با استفاده از ابزار پرسشنامه در میان افراد جامعه آماری به بررسی پرسش‌های پژوهش پرداخته شد. بر اساس نمونه‌گیری انجام شده، با توجه به مبانی نظری، به منظور ارزشیابی سیاست‌های کلی اصل ۴۴ در وزارت مربوطه، شاخص‌های مورد نظر جهت بررسی نتیجه‌ها و آثار اجتماعی و اقتصادی حاصل از اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی در وزارت صنعت، معدن و تجارت، برگرفته از شاخص‌های سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، انتخاب و پرسشنامه‌ای تدوین شد. از طرفی با توجه به مدل پژوهش، اهداف اصل ۴۴ قانون اساسی تهیه و به صورت پرسشنامه تنظیم گردید. دو پرسشنامه‌ای که در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته، محقق ساخته بود و با توجه به ادبیات پژوهش و مبانی نظری موجود، تدوین گردید و به کار گرفته شد. به منظور افزایش امکان برگشت تعداد پرسشنامه‌های مورد نیاز، پرسشنامه‌های بیشتری نسبت به حجم نمونه، توزیع گردید. با روش‌های آماری در نرم‌افزار SPSS در دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی، داده‌ها تحلیل و پرسش‌ها با آزمون تی مورد بررسی قرار گرفت.

جامعه آماری پژوهش حاضر با توجه به قلمرو موضوعی آن، کارشناسان و خبرگان حوزه صنعت، معدن و تجارت بودند که به روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای^۱ انتخاب شدند. نمونه‌گیری سهمیه‌ای شکلی از نمونه‌برداری طبقه‌ای متناسب است که در آن بر اساس نسبت از قبل تعیین شده‌ای از افراد از گروه‌های مختلف نمونه‌برداری می‌شوند (دانایی‌فرد و همکاران، ۱۳۹۳، ۱۸۱). با توجه به موضوع پژوهش، خبرگان در صورتی انتخاب شدند که در زمینه سیاست‌های کلی اصل ۴۴ فعالیت کرده باشند. با توجه به بررسی‌های انجام شده مشخص شد که کل کارشناسان و خبرگان مربوطه تقریباً ۱۹۴ نفر هستند. لیکن جامعه آماری مورد پژوهش، واحدهای سازمانی را شامل می‌شود که جمعاً در ۷ واحد سازمانی فعالیت می‌نمایند. در نتیجه با استفاده از فرمول کوکران نمونه مورد بررسی ۱۲۹ نفر به دست آمد.

1. Quota Sampling

یافته‌های پژوهش

با بررسی منابع علمی موجود و تنی چند از اساتید و کارشناسان، روایی پرسشنامه مورد بررسی قرار گرفت و پرسشنامه تعدیل شد. تعداد ۲۰ پرسشنامه به‌طور آزمایشی در سازمان صنعت و معدن استان قم توزیع و جمع‌آوری شد. آلفای کلی برای پرسشنامه آزمایشی جهت بررسی اثربخشی برابر با ۰/۸۹۹ و جهت بررسی پیامدها برابر با ۰/۹۰۸ به‌دست آمد. از آن جایی که آلفای به‌دست آمده بیشتر از ۰/۷ بود، پایایی قابل قبولی را نشان داد.

۱. سیاست‌های کلی اصل ۴۴ از حیث پیامد در وزارت صنعت، معدن و تجارت تا چه حد اجرا شده است؟

نتیجه‌های مربوط به فرضیه‌های تمام پرسش‌ها با استفاده از آزمون علامت: $H_0: \mu = 3/5$

و $H_1: \mu \neq 3/5$

جدول ۳: نتیجه‌های آزمون تی پرسش فرعی اول پژوهش

t	درجه آزادی	عدد معنی داری	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد اختلاف
				پایینی بالایی
پیامد	۱۲۸	۰/۰۰۰	-۰/۴۹۲۱۷	-۰/۶۷۸۳ -۰/۳۰۶۱

برای اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ از حیث پیامد فرض صفر چنین تعریف شده است که با توجه به پرسشنامه و طیف پاسخ‌ها میانگین نظرات برابر ۳/۵ است. فرض مخالف آن یا فرض یک با توجه به پرسشنامه و طیف پاسخ‌ها میانگین نظرات مخالف ۳/۵ است. همان‌طور که در جدول (۳) مشاهده می‌شود در سطح ۹۵ درصد اطمینان (یا خطا ۵٪) حد بالا منفی و حد پایین منفی است و میزان خطای مشاهده شده کمتر از ۰/۰۵ (۰/۰۰۰) و آماره تی کمتر از ۱/۹۶ (۵/۲۳۲-) است، بنابراین فرض H_0 رد و فرض H_1 تأیید می‌شود. یعنی میانگین نقطه نظرات نمونه آماری در خصوص اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ از حیث پیامد در وزارت صنعت، معدن و تجارت قابل تعمیم به جامعه است، اما از طرفی نشان می‌دهد که پیامدهای مثبت آن در حد قابل قبول نیستند.

۱-۱. سیاست‌های کلی اصل ۴۴ از حیث پیامد (اقتصادی و اجتماعی) در وزارت صنعت، معدن

و تجارت تا چه حد اجرا شده است؟

جدول ۴: نتیجه‌های آزمون تی پرسش فرعی ۱-۱ پژوهش

t	درجه آزادی	عدد معنی‌داری	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد اختلاف	پایینی	بالایی
۵/۶۲۵-	۱۲۸	۰/۰۰۰	۵/۱۱۲۸-	۰/۶۹۱۱-	۰/۳۳۱۴-	پیامد اجتماعی
۴/۳۵۱-	۱۲۸	۰/۰۰۰	۴/۵۶۸۹-	۰/۶۶۴۷-	۰/۲۴۹۱-	پیامد اقتصادی

برای اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ از حیث پیامد (اقتصادی و اجتماعی) فرضیه صفر چنین تعریف شده است که با توجه به پرسشنامه و طیف پاسخ‌ها میانگین نظرات برابر ۳/۵ است. فرض مخالف آن یا فرضیه یک با توجه به پرسشنامه و طیف پاسخ‌ها میانگین نظرات مخالف ۳/۵ است. همان‌طور که در جدول (۴) مشاهده می‌شود در سطح ۹۵ درصد اطمینان (یا خطا ۵٪) حد بالا منفی و حد پایین منفی است و میزان خطای مشاهده شده کمتر از ۰/۰۵ (۰/۰۰۰) و آماره تی کمتر از ۱/۹۶ است، بنابراین فرض H_0 رد و فرض H_1 تأیید می‌شود. یعنی اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ از حیث پیامد (اقتصادی و اجتماعی) در وزارت صنعت، معدن و تجارت در حد کمتر از میانگین است و می‌توان گفت فاقد پیامدهای مثبت و اثربخش در جامعه بوده است.

۱-۲. سیاست‌های کلی اصل ۴۴ از حیث پیامدهای اجتماعی (ویژگی‌های جمعیتی، نیازهای زیربنایی جامعه، ترتیبات نهادی، تضاد بین ساکنان و تازه‌واردان، ساختارهای سیاسی - اجتماعی و تأثیرات سطح فردی و خانوادگی) در وزارت صنعت، معدن و تجارت تا چه حد اجرا شده است؟

جدول ۵: نتیجه‌های آزمون تی پرسش فرعی ۱-۲ پژوهش

t	درجه آزادی	عدد معنی‌داری	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد اختلاف	
۴/۸۹۶-	۱۲۸	۰/۰۰۰	۴/۸۷۰۸-	۰/۶۸۳۹-	ویژگی‌های جمعیتی
۶/۲۲۹-	۱۲۸	۰/۰۰۰	۶/۶۶۶۷-	۰/۸۷۸۵-	نیازهای زیربنایی جامعه
۴/۱۹۵-	۱۲۸	۰/۰۰۰	۴/۲۶۳۶-	۰/۶۲۷۵-	ترتیبات نهادی
۱/۹۹۳-	۱۲۸	۰/۰۴۸	۱/۹۳۸۰-	۰/۳۸۶۲-	تضاد بین ساکنان و تازه‌واردان
۵/۴۶۴-	۱۲۸	۰/۰۰۰	۵/۵۵۵۸۱-	۰/۷۵۷۱-	ساختارهای سیاسی - اجتماعی
۶/۲۹۲-	۱۲۸	۰/۰۰۰	۶/۸۲۱۷-	۰/۸۹۶۷-	تأثیرات سطح فردی و خانوادگی

برای اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ از حیث پیامدهای اجتماعی (ویژگی‌های جمعیتی، نیازهای زیربنایی جامعه، ترتیبات نهادی، تضاد بین ساکنان و تازه‌واردان، ساختارهای سیاسی - اجتماعی و تأثیرات سطح فردی و خانوادگی) فرضیه صفر چنین تعریف شده است که با توجه به پرسشنامه و طیف پاسخ‌ها میانگین نظرات برابر ۳/۵ است. فرض مخالف آن یا فرضیه یک با توجه به پرسشنامه و طیف پاسخ‌ها میانگین نظرات مخالف ۳/۵ است. همان‌طور که در جدول (۵) مشاهده می‌شود در سطح ۹۵ درصد اطمینان (یا خطا ۵٪) حد بالا منفی و حد پایین منفی است و میزان خطای مشاهده شده کمتر از ۰/۰۵ (۰/۰۰۰) و آماره تی کمتر از ۱/۹۶ است، بنابراین فرض H_0 رد و فرض H_1 تأیید می‌شود. یعنی اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ از حیث پیامدهای اجتماعی (ویژگی‌های جمعیتی، نیازهای زیربنایی جامعه، ترتیبات نهادی، تضاد بین ساکنان و تازه‌واردان، ساختارهای سیاسی - اجتماعی و تأثیرات سطح فردی و خانوادگی) در وزارت صنعت، معدن و تجارت در حد کمتر از میانگین بوده است.

۲. سیاست‌های کلی اصل ۴۴ از حیث اثربخشی (تحقق اهداف) در وزارت صنعت، معدن و تجارت تا چه حد اجرا شده است؟

جدول ۶: نتیجه‌های آزمون تی پرسش فرعی دوم پژوهش

t	درجه آزادی	عدد معنی‌داری	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد اختلاف	
				پایینی	بالایی
۷/۸۲۶-	۱۲۸	۰/۰۰۰	-۰/۶۳۰۰۲	-۰/۷۸۹۳	-۰/۴۷۰۷

اثربخشی (تحقق اهداف)

برای اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ از حیث اثربخشی (تحقق اهداف) فرضیه صفر چنین تعریف شده است که با توجه به پرسشنامه و طیف پاسخ‌ها میانگین نظرات برابر ۳/۵ است. فرض مخالف آن یا فرضیه یک با توجه به پرسشنامه و طیف پاسخ‌ها میانگین نظرات مخالف ۳/۵ است. همان‌طور که در جدول (۶) مشاهده می‌شود در سطح ۹۵ درصد اطمینان (یا خطا ۵٪) حد بالا منفی و حد پایین منفی است و میزان خطای مشاهده شده کمتر از ۰/۰۵ (۰/۰۰۰) و آماره تی کمتر از ۱/۹۶ (۷/۸۲۶-) است، بنابراین فرض H_0 رد و فرض H_1 تأیید می‌شود. یعنی اجرای سیاست‌های

کلی اصل ۴۴ از حیث اثربخشی (تحقق اهداف) در وزارت صنعت، معدن و تجارت کم‌تر از میانگین نظری بوده و مفهوم آن این است که اهداف در نظر گرفته شده در این حوزه از نظر خبرگان کمتر از حد متوسط محقق شده است.

خلاصه نتایج آزمون تی شاخص‌های متغیرهای پژوهش در ادامه به شرح زیر است:

جدول ۷: شاخص‌های توصیفی پیامدهای اجتماعی و اقتصادی

پیامدها	شاخص‌ها	میانگین	t	عدد معناداری	پائینی	بالایی
	تغییر نرخ اشتغال	۳/۱۰۰۸	-۳/۸۲۷	۰/۰۰۰	-۰/۶۰۵۶	-۰/۱۹۲۸
	تحرک و جابجایی نیروی کار	۳/۱۸۶۰	-۲/۹۶۲	۰/۰۰۴	-۰/۵۲۳۷	-۰/۱۰۴۲
	جلوگیری از فرار مغزها	۲/۷۵۱۹	-۵/۵۱۳	۰/۰۰۰	-۱/۰۱۶۶	-۰/۴۷۹۶
	جهش و تغییر در زیرساخت‌های اساسی جامعه	۲/۹۳۰۲	-۵/۵۷۷	۰/۰۰۰	-۰/۷۷۱۹	-۰/۳۶۷۶
	استفاده مناسب در کاربری زمین‌ها و کیفیت آن‌ها	۲/۷۳۶۴	-۶/۳۲۰	۰/۰۰۰	-۱/۰۰۲۶	-۰/۵۲۴۵
	کوچک‌سازی در اندازه و ساختار دولت مرکزی	۳/۱۸۶۰	-۲/۳۸۷	۰/۰۱۸	-۰/۵۷۴۲	-۰/۰۵۳۸
	کوچک‌سازی در اندازه و ساختار دولت‌های محلی (استانداری‌ها)	۳/۳۰۲۳	-۱/۵۲۰	۰/۱۳۱	-۰/۴۵۵۰	۰/۰۵۹۶
	تأکید بر برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای	۳/۲۴۸۱	-۲/۳۸۶	۰/۰۱۸	-۰/۴۶۰۸	-۰/۰۴۳۰
	تنوع صنعتی و تجاری	۳/۰۶۹۸	-۳/۷۲۴	۰/۰۰۰	-۰/۶۵۸۸	-۰/۲۰۱۶
	کاهش نابرابری اقتصادی (فاصله طبقاتی)	۲/۹۰۷۰	-۴/۴۸۳	۰/۰۰۰	-۰/۸۵۴۷	-۰/۳۳۱۳
	ایجاد فرصت‌های شغلی جدید	۲/۷۲۸۷	-۶/۶۶۰	۰/۰۰۰	-۱/۰۰۰۵	-۰/۵۴۲۱

پیامدهای اجتماعی

ادامه جدول ۷: شاخص‌های توصیفی پیامدهای اجتماعی و اقتصادی

پیامدها	شاخص‌ها	میانگین	t	عدد معناداری	پائینی	بالایی
ایجاد تعارض بین کارکنان بخش دولتی و بخش خصوصی	۳/۴۴۹۶	-۰/۴۲۵	۰/۶۷۱	-۰/۲۸۴۹	-۰/۱۸۴۱	
جهت‌گیری تجاری/ صنعتی جامعه	۳/۱۶۲۸	-۳/۰۳۷	۰/۰۰۳	-۰/۵۵۶۹	-۰/۱۱۷۵	
توزیع قدرت و اقتدار	۳/۰۹۳۰	-۳/۳۲۸	۰/۰۰۱	-۰/۶۴۸۹	-۰/۱۶۵۰	
توزیع قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها در جامعه	۳/۰۳۱۰	-۴/۸۲۷	۰/۰۰۰	-۰/۶۶۱۲	-۰/۲۷۶۷	
بهبود مکانیزم‌های نظارتی	۲/۹۵۳۵	-۴/۶۱۳	۰/۰۰۰	-۰/۷۸۰۹	-۰/۳۱۲۱	
بهبود اعمال حاکمیت	۲/۷۵۹۷	-۶/۳۰۶	۰/۰۰۰	-۰/۹۷۲۶	-۰/۵۰۸۰	
تقویت و توسعه قابلیت‌های مدیریتی	۲/۸۸۳۷	-۵/۲۷۶	۰/۰۰۰	-۰/۸۴۷۴	-۰/۳۸۵۲	
ایجاد نگرش مثبت در افراد نسبت به نظام حاکمیت	۲/۸۸۳۷	-۵/۴۲۳	۰/۰۰۰	-۰/۸۴۱۱	-۰/۳۹۱۴	
بهبود سطح رفاه اجتماعی	۲/۷۵۱۹	-۶/۳۳۷	۰/۰۰۰	-۰/۹۸۱۶	-۰/۵۱۴۵	
نگرش به سیاست‌های اصل ۴۴	۲/۸۴۵۰	-۵/۹۰۹	۰/۰۰۰	-۰/۸۷۴۴	-۰/۴۳۵۷	
اعتماد به مجریان و دست‌اندرکاران و آگاهی	۲/۷۹۰۷	-۵/۹۴۱	۰/۰۰۰	-۰/۹۴۵۵	-۰/۴۷۳۱	
سطح اشتغال ملی	۲/۹۹۲۲	-۴/۳۸۹	۰/۰۰۰	-۰/۷۳۶۷	-۰/۲۷۸۸	
ایجاد شبکه‌ها و زنجیره‌های اقتصادی بزرگ	۳/۱۷۰۵	-۲/۵۶۶	۰/۰۱۱	-۰/۵۸۳۵	-۰/۰۷۵۴	
گسترده‌گی حوزه فعالیت بخش خصوصی	۳/۲۰۹۳	-۲/۲۶۸	۰/۰۲۵	-۰/۵۴۴۳	-۰/۰۳۷۰	
درآمدهای عمومی و اقتصادی کلیه شرکت‌های جامعه	۲/۹۳۸۰	-۵/۴۵۱	۰/۰۰۰	-۰/۷۶۶۰	-۰/۳۵۸۰	

پیامدهای اجتماعی

پیامدهای اقتصادی

ادامه جدول ۷: شاخص‌های توصیفی پیامدهای اجتماعی و اقتصادی

پیامدها	شاخص‌ها	میانگین	t	عدد معناداری	پائینی	بالایی
پیامدهای اقتصادی ^{۲۲}	درآمدهای عمومی و اقتصادی جامعه (مردم)	۲/۹۸۴۵	-۴/۲۲۴	۰/۰۰۰	-۰/۷۵۷۰	-۰/۲۷۴۰
	تولید ناخالص داخلی	۳/۱۳۱۸	-۲/۸۷۵	۰/۰۰۵	-۰/۶۲۱۶	-۰/۱۱۴۸
	تولید ناخالص ملی	۳/۱۳۱۸	-۳/۱۱۵	۰/۰۰۲	-۰/۶۰۲۱	-۰/۱۳۴۳
	تولید ناخالص منطقه‌ای	۳/۰۸۵۳	-۳/۶۲۶	۰/۰۰۰	-۰/۶۴۱۱	-۰/۱۸۸۴
	ثروت جامعه از جمله ارزش‌داری‌ها	۲/۹۶۹۰	-۴/۴۸۱	۰/۰۰۰	-۰/۷۶۵۵	-۰/۲۹۶۵
	سطح درآمد یا خروجی کسب و کار	۲/۸۶۰۵	-۵/۳۷۸	۰/۰۰۰	-۰/۸۷۴۸	-۰/۴۰۴۲
	بهبود رفاه اقتصادی	۲/۸۸۹۸	-۴/۹۳۷	۰/۰۰۰	-۰/۸۵۴۸	-۰/۳۶۵۶
	توسعه فعالیت‌های بازار بورس	۳/۱۵۵۰	-۳/۰۸۲	۰/۰۰۳	-۰/۵۶۶۵	-۰/۱۲۳۵

نتایج آزمون تی شاخص‌های پیامدهای اجتماعی و اقتصادی در جدول (۷)، نشان می‌دهد که همه شاخص‌ها در وضعیت نامطلوبی قرار دارند.

جدول ۸: شاخص‌های توصیفی شاخص‌های اثربخشی (تحقق اهداف)

شاخص‌های اثربخشی (اهداف)	میانگین	t	عدد معناداری	پائینی	بالایی
رشد اقتصادی	۳/۱۴۷۳	-۳/۲۰۳	۰/۰۰۲	-۰/۵۷۰۶	-۰/۱۳۴۸
گسترش مالکیت مردم	۳/۰۶۲۰	-۴/۱۱۰	۰/۰۰۰	-۰/۶۴۸۸	-۰/۲۲۷۱
تأمین عدالت اجتماعی	۲/۵۸۱۴	-۸/۴۸۸	۰/۰۰۰	-۱/۱۳۲۷	-۰/۷۰۴۵
ارتقاء کارایی	۳/۰۰۰۰	-۴/۴۷۶	۰/۰۰۰	-۰/۷۲۱۰	-۰/۲۷۹۰
بهره‌وری مادی	۲/۹۰۷۰	-۵/۷۳۰	۰/۰۰۰	-۰/۷۹۷۸	-۰/۳۸۸۲
بهره‌وری انسانی	۲/۷۵۹۷	-۷/۱۸۰	۰/۰۰۰	-۰/۹۴۴۳	-۰/۵۳۶۳
بهره‌وری فناوری	۳/۰۳۱۰	-۴/۱۴۰	۰/۰۰۰	-۰/۶۹۳۱	-۰/۲۴۴۹
رقابت‌پذیری	۲/۹۲۲۵	-۴/۸۱۸	۰/۰۰۰	-۰/۸۱۴۷	-۰/۳۴۰۴
سهم بخش خصوصی	۳/۳۹۵۳	-۰/۷۶۵	۰/۴۴۶	-۰/۳۷۵۳	۰/۱۶۶۰
سهم بخش دولتی	۲/۷۹۰۷	-۷/۰۸۸	۰/۰۰۰	-۰/۹۰۷۳	-۰/۵۱۱۳
بار مالی دولت	۳/۴۰۳۱	-۰/۹۰۶	۰/۳۶۷	-۰/۳۰۸۶	۰/۱۱۴۸

ادامه جدول ۸: شاخص‌های توصیفی شاخص‌های اثربخشی (تحقق اهداف)

شاخص‌های اثربخشی (اهداف)	میانگین	t	عدد معناداری	پائینی	بالایی
مدیریت دولتی	۳/۲۰۱۶	-۲/۹۳۵	۰/۰۰۴	-۰/۴۹۹۷	-۰/۰۹۷۲
سطح اشتغال	۲/۷۵۹۷	-۶/۹۱۰	۰/۰۰۰	-۰/۹۵۲۳	-۰/۵۲۸۳
پس‌انداز	۲/۶۴۳۴	-۱۰/۴۱۹	۰/۰۰۰	-۱/۰۱۹۳	-۰/۶۹۳۹
سرمایه‌گذاری خارجی	۲/۹۶۱۲	-۵/۰۱۲	۰/۰۰۰	-۰/۷۵۱۵	-۰/۳۲۶۱
بهبود درآمد	۲/۲۳۲۶	-۱۵/۸۹۲	۰/۰۰۰	-۱/۴۲۵۲	-۱/۱۰۹۶
فعالیت دولت	۲/۹۰۷۰	-۷/۰۴۸	۰/۰۰۰	-۰/۷۵۹۵	-۰/۴۲۶۵
واگذاری	۲/۹۱۴۷	-۴/۹۸۰	۰/۰۰۰	-۰/۸۱۷۸	-۰/۳۵۲۷
توانمندسازی خصوصی - فعالیت	۳/۰۴۶۵	-۳/۸۱۲	۰/۰۰۰	-۰/۶۸۸۹	-۰/۲۱۸۱
توانمندسازی تعاونی - فعالیت	۲/۸۸۳۷	-۵/۹۱۵	۰/۰۰۰	-۰/۸۲۲۴	-۰/۴۱۰۱
توانمندسازی خصوصی - اداره‌بنگاه	۳/۰۹۳۰	-۳/۳۵۶	۰/۰۰۱	-۰/۶۴۷۰	-۰/۱۶۷۰
توانمندسازی تعاونی - اداره‌بنگاه	۲/۹۳۰۲	-۴/۸۶۶	۰/۰۰۰	-۰/۸۰۱۴	-۰/۳۳۸۱
تخلیفات	۲/۷۹۰۷	-۵/۷۹۵	۰/۰۰۰	-۰/۹۵۱۵	-۰/۴۶۷۱
گلوگاه	۲/۹۱۴۷	-۴/۸۱۴	۰/۰۰۰	-۰/۸۲۵۸	-۰/۳۴۴۷
روش واگذاری	۳/۰۵۴۳	-۴/۲۱۵	۰/۰۰۰	-۰/۶۵۵۰	-۰/۲۳۶۵
تشکیلات واگذاری	۲/۸۴۵۰	-۶/۱۲۴	۰/۰۰۰	-۰/۸۶۶۷	-۰/۴۴۳۴
جریان اطلاع‌رسانی	۳/۱۳۱۸	-۳/۷۰۹	۰/۰۰/۰	-۰/۵۶۴۷	-۰/۱۷۱۸
فرصت برابر	۲/۶۸۹۹	-۶/۵۸۹	۰/۰۰۰	-۱/۰۵۳۴	-۰/۵۶۶۸
سهام	۳/۰۵۴۳	-۴/۳۸۵	۰/۰۰۰	-۰/۶۴۶۹	-۰/۲۴۴۶
سوء استفاده	۲/۹۶۱۲	-۴/۴۲۵	۰/۰۰۰	-۰/۷۷۹۷	-۰/۲۹۷۸
خود اتکایی	۲/۵۸۹۱	-۸/۸۴۲	۰/۰۰۰	-۱/۱۱۴۷	-۰/۷۰۷۰
تأمین اجتماعی	۲/۶۴۳۴	-۸/۱۲۳	۰/۰۰۰	-۱/۰۶۵۲	-۰/۶۴۷۹
درآمد واگذاری	۲/۶۵۸۹	-۸/۱۷۰	۰/۰۰۰	-۱/۰۴۴۸	-۰/۶۳۷۴
فقرزدایی	۲/۳۴۱۱	-۱۱/۴۵۶	۰/۰۰۰	-۱/۳۵۹۱	-۰/۹۵۸۷
زیربنای اقتصادی	۲/۶۲۰۲	-۷/۵۴۸	۰/۰۰۰	-۱/۱۱۰۵	-۰/۶۴۹۲
تسهیلات برای تقویت بنگاه‌ها	۲/۸۰۶۲	-۶/۱۵۰	۰۰۰/۰	-۰/۹۱۷۰	-۰/۴۷۰۶
تسهیلات برای نوسازی	۲/۷۷۵۲	-۶/۱۶۲	۰/۰۰۰	-۰/۹۵۷۶	-۰/۴۹۲۱
تسهیلات برای بخش غیردولتی	۲/۸۰۶۲	-۵/۸۵۱	۰/۰۰۰	-۰/۹۲۸۴	-۰/۴۵۹۲
مشارکت با بخش غیردولتی	۲/۸۰۶۲	-۶/۲۴۰	۰/۰۰۰	-۰/۹۱۳۸	-۰/۴۷۳۸
توسعه مناطق	۲/۶۲۰۲	-۷/۰۳۳	۰/۰۰۰	-۱/۱۲۷۴	-۰/۶۳۲۳

ادامه جدول ۸: شاخص‌های توصیفی شاخص‌های اثربخشی (تحقق اهداف)

شاخص‌های اثربخشی (اهداف)	میانگین	t	عدد معناداری	پائینی	بالایی
تکمیل طرح‌ها	۲/۶۹۷۷	-۷/۲۶۸	۰/۰۰۰	-۱/۰۲۰۷	-۰/۵۸۳۹
اعمال حاکمیت عمومی	۲/۸۶۰۵	-۵/۲۲۴	۰/۰۰۰	-۰/۸۸۱۸	-۰/۳۹۷۳
جلوگیری از نفوذ بیگانگان	۳/۰۲۳۳	-۴/۹۲۲	۰/۰۰۰	-۰/۶۸۶۴	-۰/۲۸۵۱
جلوگیری از انحصار	۳/۰۱۵۵	-۴/۷۴۸	۰/۰۰۰	-۰/۶۸۶۴	-۰/۲۸۲۶

نتایج آزمون تی شاخص‌های اثربخشی (تحقق اهداف) در جدول (۸)، نشان می‌دهد که همه شاخص‌ها در وضعیت نامطلوبی قرار دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به نتیجه‌ها محرز گردید که در معاونت‌های ذکر شده از وزارت صنعت، معدن و تجارت، این وزارت در جهت تحقق اهداف اصل ۴۴ قانون اساسی و دستیابی به پیامدهای اقتصادی و اجتماعی پایین‌تر از میانگین نظری بوده که تفصیل آن در زیر مطرح می‌گردد.

اثربخشی (تحقق اهداف): با توجه به نتیجه‌های به‌دست آمده در واحدهای مختلف وزارت صنعت، معدن و تجارت، به نظر می‌رسد که کارشناسان و خبرگان در این واحدها معتقدند که اهداف ذکر شده در جدول (۶) کمتر از میانگین نظری هستند و برحسب طیف عددی به‌دست آمده، در وضعیتی ضعیف قرار دارند.

با مطالعه پژوهش‌های داخلی از جمله جعفری و محمدی (۱۳۹۱)، مشاهده می‌گردد که در سطح اطمینان ۹۵ درصد، شاخص‌های مورد بررسی (بازده حقوق صاحبان سهام، نسبت فروش خالص به دارایی‌ها و نسبت جریان وجه نقد عملیاتی به فروش خالص) شرکت‌ها پس از واگذاری به بخش خصوصی افزایش نیافته است. کریم و همکاران (۱۳۹۴) همچنین در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که سیاست‌های کلی اصل ۴۴ نتوانسته به اهداف اجرایی خود برای توسعه بخش خصوصی واقعی دست یابد و تاکنون سهم بخش خصوصی واقعی از واگذاری‌ها حدود ۱۲ درصد برآورد می‌گردد. پس نتیجه پژوهش‌های فوق با پژوهش حاضر مطابقت دارد.

پیامدهای اجتماعی و اقتصادی: با توجه به نتیجه‌های به‌دست آمده در واحدهای مختلف وزارت صنعت، معدن و تجارت، به نظر می‌رسد که کارشناسان و خبرگان در این واحدها معتقدند که پیامدهای اجتماعی و اقتصادی ذکر شده در جدول (۷) کم‌تر از میانگین نظری هستند و برحسب

طیف عددی به‌دست آمده، برخی در وضعیت ضعیف و برخی دیگر در وضعیت بسیار ضعیف قرار دارند.

در مطالعه دانش‌جفری و برقی‌اسکویی (۱۳۸۹)، مشاهده می‌شود که اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴، افزایش سطح تولید، اشتغال، حجم تجارت و صادرات غیرنفتی و همچنین کاهش نرخ تورم را در پی دارد. همچنین بر اساس یافته‌های مطالعه، واگذاری بنگاه‌های دولتی به بخش خصوصی منجر به بهبود متغیرهای کلان اقتصادی در بخش‌های مختلف اقتصادی می‌شود. بنابراین نتیجه‌های این پژوهش با پژوهش حاضر مغایرت دارد. از طرفی، پژوهش سعیدی و بابالویان (۱۳۹۱) نشان می‌دهد که هیچ‌یک از معیارهای عملکردی قبل و بعد از واگذاری تفاوت معنی‌داری ندارد و عملکرد مالی شرکت‌های واگذار شده مشمول اصل ۴۴ که در بورس اوراق بهادار تهران عرضه شده‌اند، بعد از واگذاری بهبود نیافته است.

به‌طور کلی پیشنهاد می‌شود، الزامات اجرایی کردن اصل ۴۴ را در سه قالب پیش، حین و پس از واگذاری جای داد. تسهیل قوانین و مقررات مرتبط با توسعه مالکیت بخش خصوصی، ایجاد هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی و سیاست‌گذاری، توسعه فرهنگ مشارکت در سرمایه‌گذاری، مخاطره‌زدایی از فضای کسب‌وکار، برقراری هماهنگی بین سیاست‌های اصل ۴۴ و برنامه‌های بلندمدت، آشنایی مدیران با فرآیند خصوصی‌سازی و آماده‌سازی شرکت و الزامات بورس (شامل تهیه آیین‌نامه‌های مورد نیاز پذیرش در بورس، برقراری سامانه اطلاع‌رسانی شفاف، تسهیل قوانین و مقررات بورس، تقویت بدنه کارشناسی، انجام دادن تعدیلات موردنیاز در شرکت‌های زیان‌ده) از جمله الزاماتی است که جهت اجرایی کردن سیاست‌های اصل ۴۴ باید در نظر گرفته شوند.

به سایر پژوهشگران همچنین پیشنهاد می‌شود برای تکمیل پژوهش حاضر، عواملی از جمله سرعت بخشیدن به رشد اقتصاد ملی، گسترش مالکیت در سطح عموم مردم و بهبود درآمد ملی در شرکت‌ها بعد از واگذاری را بررسی کنند. بهتر است ظرفیت واقعی بخش خصوصی در نظر گرفته شود و چنانچه از سرمایه‌های خارجی استفاده گردید، روش‌های اجرایی دقیقاً مشخص شوند. از طرفی، مطالعه اهداف خصوصی‌سازی و پیامدهای آن در سطح وسیع‌تر می‌تواند نتیجه‌های بهتری را ارائه نماید، به‌خصوص اگر از روش ترکیبی کمی و کیفی در جمع‌آوری اطلاعات استفاده گردد.

الف) فارسی

- اردبیلی، یوسف (۱۳۷۶). *روش‌های ارزشیابی در بخش‌های دولتی و غیردولتی ایران*. چاپ اول. تهران، مؤسسه انتشارات بعثت، صفحه ۱۳.
- پاکدامن، رضا (۱۳۸۸). *رویکردهای اجرایی و مبنای قانونی خصوصی‌سازی*. چاپ اول، تهران، انتشارات مرکز آموزش و تحقیقات صنعتی ایران، صفحه ۶۸.
- جعفری، همت و محمدی، علی (۱۳۹۱). بررسی تحقق برخی از اهداف سیاست‌های کلی اصل ۴۴ در واگذاری شرکت‌های دولتی. دانش حسابرسی، دوره ۱، شماره ۴۶، ص ۱۴.
- حسینی، سید یعقوب؛ بهجتی‌اردکانی، بابک و رحمانی، سحر (۱۳۹۰). شناسایی ذهنیت افراد نسبت به سیاست‌های خصوصی‌سازی در ایران (سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی) با استفاده از روش شناسایی کیو. کاوش‌های مدیریت بازرگانی، دوره ۳، شماره ۶، صص ۷۴-۵۱.
- دانایی‌فرد، حسن؛ الوانی، سیدمهدی و آذر، عادل (۱۳۹۳). *روش‌شناسی پژوهش کمی در مدیریت: رویکردی جامع*. تهران، انتشارات اشراقی، صفحه ۱۸۱.
- دانش جعفری، داود و برقی‌اسکویی، محمدمهدی (۱۳۸۹). بررسی اثرات اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ بر متغیرهای کلان اقتصادی با استفاده از رهیافت مدل CGE. *پژوهشنامه اقتصادی*، ۳(۳۸)، صص ۲۰-۲۱.
- زارع، محمدمهدی و گنجی، محسن (۱۳۸۸). اصل ۴۴: *انقلاب اقتصادی*. چاپ اول، تهران، مؤسسه انتشارات امیرکبیر، صفحه ۳۹.
- سعیدی، علی و بابالویان، شهرام (۱۳۹۱). عملکرد مالی و عملیاتی شرکت‌های مشمول اصل ۴۴ عرضه شده در بورس اوراق بهادار تهران قبل و بعد از خصوصی‌سازی. *جستارهای اقتصادی*، دوره ۹، شماره ۱۸، صص ۲۵-۲۴.
- شکیبایی، علی‌رضا و کمالی‌دهکردی، پروانه (۱۳۷۲). *بررسی تطبیقی آزادسازی تجارت و تبعات پیامدهای آن در چند کشور منتخب*. چاپ اول، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ص ۴۰.
- طباطبایی‌یزدی، رویا و مافی، فرزانه (۱۳۸۷). روش‌های اجرایی شدن سیاست‌های کلی اصل ۴۴. راهبرد، دوره ۴، شماره ۴۶، صص ۳۰۴-۲۵۵.
- عباسی، منصوره (۱۳۸۸). *چالش‌ها و الزامات خصوصی‌سازی و اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی*. چاپ اول، تهران، مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، ص ۵۴.
- قلجی، حسین (۱۳۸۷). *تحلیل سیاست خصوصی‌سازی در ایران: با تأکید بر بند ج سیاست‌های کلی اصل ۴۴*. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- کریم، محمدحسین؛ شفافی‌شهری، وحید و نصری، لیلا (۱۳۹۴). ارزیابی فرآیند خصوصی‌سازی در راستای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی (افزایش سهم بخش خصوصی). *سیاست‌های راهبردی و کلان*، دوره ۳، شماره ۱۱، ص ۱۱.
- کیان‌پور، سعید (۱۳۸۸). بررسی اجمالی خصوصی‌سازی در چند کشور منتخب با اشاره‌ای بر سیاست‌های

اصل ۴۴. بررسی‌های بازرگانی، دوره ۵، شماره ۳۸، ص ۲.
هاولت، مایکل و رامش، ام. (۱۳۸۰). مطالعه خط‌مشی عمومی. ترجمه عباس منوریان و ابراهیم گلشن،
تهران، مرکز آموزش مدیریت دولتی، ص ۳۷۰.

ب) انگلیسی

- Balasoorya, A. F.; Alam. Q. & Coghill, K. (2008). Market-based Reforms and Privatization in Sri Lanka. *International Journal of Public Sector Management*, 21(1), pp. 58-73.
- Belloc, F.; Nicita, A. & Sepe, S. M. (2014). Disentangling Liberalization and Privatization Policies: Is there a Political Trade-off. *Journal of Comparative Economics*, 42(4), pp. 1033-1051.
- Blank, R. (1993). Developing a System of Education Indicators: Selecting, Implementing, and Reporting Indicators. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 15(1), pp. 65-80.
- Burdge, R. J. A. (1998). *Community Guide to Social Impact Assessment*. Middleton, WI: Social Ecology Press. P. 63.
- Chianca, T. (2008). The OECD/DAC Criteria for International Development Evaluations: An Assessment and Ideas for Improvement. *Journal of Multi Disciplinary Evaluation*, 5(9), pp. 2-3.
- Contandriopoulos, D. & Brousselle, A. (2012). Evaluation Models and Evaluation Use. *Journals Permissions*, 18(1), pp. 61-77.
- Dye, T. R. (2013). *Understanding Public Policy*, United States: Pearson, 14th ed, p. 23.
- Foss Hansen, H. (2005). *Choosing Evaluation Models*. London: SAGE Publications. *Thousand Oaks and New Delhi*, 11(4), pp. 447-462.
- Glicken, J. (2002). *Social, Cultural, Economic Impact Assessments: A Literature Review*. Prepared for The Office of Emergency and Remedial Response US Environmental Protection Agency. p. 13.
- Goel, R. & Budak, J. (2006). Privatization in Transition Economies: Privatization Scale and Country Size. *Economic Systems*, 30(1), pp. 98-110.
- Hordern, J. (2013). Evaluation and Implementation: Two Regeneration Programs. *International Journal of Public Sector Management*, 26(4), pp. 298-308.
- Interorganizational Committee on Guidelines and Principles (1994). *Guidelines and Principles for Social Impact Assessment*. US. Dep. Commer., NOAA Tech. Memo. NMFS-F/SPO-16, p. 29.
- Review 15,11-43. *Guidelines and Principles for Social Impact Assessment*, Environment Impact Assessment Review, 15, pp. 11-43.

- Li, Zh. & Yamada, T. (2015). Political and Economic Incentives of Government in Partial Privatization. *Journal of Corporate Finance*, 32(3), pp. 169-189.
- Madalin, A. C. (2014). The Implications of Privatization to the Organization Model of Constanta Port. *Procedia Economics and Finance*, 15(8), pp. 522-529.
- Marcelin, I. & Mathur, I. (2015). Privatization, Financial Development, Property Rights and Growth. *Journal of Banking & Finance*, 50(1), pp. 528-546.
- Matt, E.; Givoni, M.; Epstein, B. & Feitelson, E. (2013). Methodology Development for the Evaluation of Policy Instruments to Promote Servicizing, Servicizing Policy for Resource Efficient Economy, a Project within the Seventh Programme, pp. 8-10.
- Sandberg, N.; Stensaker, B. & Aamodt, P. O. (2002). Evaluation in Policy Implementation. *International Journal of Public Sector Management*, 15(1), pp. 44-55.
- Venetoklis, T. (2002). *Public Policy Evaluation: Introduction to Quantitative Methodologies*. Government Institute for Economic Research, VATT-Research Reports 90, Helsinki, p. 21.
- Vickers, J. & Yarrow, G. (1991). Economic Perspectives on Privatization. *Journal of Economic Perspectives*, 5(2), pp. 111-132.
- Weisbrod. Glen, Weisbrod. Burton, (1997). Measuring Economic Impacts of Projects and Programs, Economic Development Research Group.

پیشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرتال جامع علوم انسانی